

Mg. iur. Juris Janums

Zvērināta advokāta palīgs

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Vai tehnoloģiskā neitralitāte maz ir iespējama?

Komentējot Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra spriedumu lietā Nr. 2018-10-0103, autors šoreiz atturēsies no pamata jautājuma iztirzāšanas, šajā ziņā pilnībā pievienojoties prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas 2019. gada 25. februārī paustajam viedoklim sociālajā tīklā *Facebook* par nepiepildītām gaidām uz nozīmīgu krimināltiesību teorētisko konceptu analīzi tiesiskās noteiktības sakarā. Tā vietā autors aicina pievērst uzmanību Satversmes tiesas 18.1. punktā paustajai atziņai par to, ka

«likumdevējs, izstrādājot tiesību normas tehnoloģiju jomās, var izmantot arī tehnoloģiskās neitralitātes principu,»

un uzdot jautājumu: vai šāda tehnoloģiskā neitralitāte maz ir iespējama?

Tā, pat vēl neizejot ārpus aplūkojamās lietas robežām, jau Valsts drošības dienesta pārstāvja Nr. 1 liecība lietas 2019. gada 15. janvāra tiesas sēdes stenogrammā (sākot ar 79. lpp.) vien atklāj to, cik patiesībā tehnoloģiskās neitralitātes principa ievērošana tiesību normu izstrādē ir teju neiespējama, it sevišķi ņemot vērā straujo tehnoloģiju attīstību, kur nereti tiesiskais regulējums pat vēl nav radīts, kad tehnoloģija jau funkcionē, kā rezultātā likumdevēja rīcība ir nevis proaktīva, bet reaktīva. Bīstamākais šādai likumdevēja reaktīvai pieejai ir tas, ka likumdevējs, pirms radīt attiecīgajai tehnoloģijai parasti steidzami nepieciešamo regulējumu, piemēram, ar tehnoloģijas apriti saistīto tiesisko aizsardzību, tā vietā sāk spriest par attiecīgās tehnoloģijas pieļaujamību un nepieciešamību.

Piemēram, uzsākot darbu pie nepieciešamo tiesību normu izstrādes par tādu finanšu tehnoloģiju (*fintech*) kā kriptovalūta, Eiropas Savienības institūcijas un dalībvalstis sākotnēji neatbalstīja kriptovalūtas apriti, Eiropas banku iestādei un dalībvalstu nacionālajām bankām pat izplatot aicinājumus atturēties no darījumiem saistībā ar kriptovalūtu. Tikai vēlāk ar kriptovalūtas apriti saistīti jautājumi tika ietverti attiecīgās direktīvas tekstā, turklāt apzināti nepilnīgi, lai it kā nekavētu kriptovalūtas kā *fintech* attīstību, vienlaikus tādējādi tai nenodrošinot nepieciešamo tiesisko aizsardzību, kādēļ sākotnēji vispār šāds regulējums bija nepieciešams.

Salīdzinoši vienkāršāks piemērs par teju neiespējamo tehnoloģisko neitralitāti tiesību normu izstrādē Latvijā bija saistīts ar bezpilota gaisa kuģu jeb dronu lidojumu pieņemto regulējumu, cita starpā arī pēc tam, kad 2015. gada pavasarī žurnālists Lato Lapsa bija vadījis dronu, lidinoties ar to blakus Drošības policijas (šobrīd – Valsts drošības dienesta) teritorijai. Par to, cik sarežģīta bezpilota gaisa

kuģa jeb drona legāļdefinīcija rezultātā tika pieņemta, un to, cik tā ir skaidra, iespējams pārlicināties 2016. gada 22. novembra Ministru kabineta noteikumos Nr. 737 «Kārtība, kādā veicami bezpilota gaisa kuģu un tādu cita veida lidaparātu lidojumi, kuri nav kvalificējami kā gaisa kuģi», ko pēcāk plašsaziņas līdzeklī «Lsm.lv» ne velti nodēvēja vien kā «pagaidu plāksteri», ņemot vērā to, cik daudzveidīgi var būt droni.

Tāpat, zināmā mērā arī sasaucoties ar komentāra sākumā minēto K. Stradas-Rozenbergas pausto viedokli par tiesību doktrīnas atziņu par tiesisko noteiktību analīzes trūkumu šajā spriedumā, diemžēl vērojams arī attiecīgu atziņu par tehnoloģisko neitralitāti analīzes trūkums. Tā 2016. gada 17.–18. marta Rīgas Stradiņa universitātes zinātniskās konferences ietvaros prof. U. Ķinis savā publikācijā «Vispārīgo tiesību principu attīstība e-vidē» jau uzdeva jautājumu: vai tehnoloģiskās neitralitātes princips un citi ar e-vidi saistīti principi – aizlieguma vienlīdzīgums un funkcionālā ekvivalence – būtu pielīdzināmi vispārīgo principu rangam. Rezultātā U. Ķinis secina, ka

«likumdevējam ir jāmeklē jauni paņēmieni, kas dod iespēju vispārīgo principu juridisko spēku attiecināt arī uz e-vidi,»

jo

«identisku darbību, kuras mērķis reālā vidē un e-vidē ir sasniegt identisku mērķi, nereti ir grūti definēt identiski».

Taču diemžēl ir jāatzīst, ka arī gaidas attiecībā uz doktrīnas atziņām par tehnoloģiskās neitralitātes principu iztīrījumu šajā spriedumā nav piepildījušās, kā rezultātā bijušā Satversmes tiesas tiesneša U. Ķiņa iezīmētie izaicinājumi palikuši atklāti.

Taču, lai arī komentējamais spriedums zināmā mērā nepiepildīja mūsu gaidas, tomēr tas ir atzīstams par nozīmīgu notikumu ar tehnoloģijām saistītu tiesību normu izstrādē, ļaujot vismaz sākotnēji uzdot jautājumu – vai tehnoloģiskā neitralitāte maz ir iespējama? –, tādējādi liekot pamatus turpmākām diskusijām. Piemēram, tādām kā ASV, kur pēc teju piecu gadu cīņas ASV Kongresam bija jāpieņem īpašs regulējums, kas piešķir tiesības neatkarīgām auto remontdarbnīcām piekļūt ražotāja informācijai, kas līdz šim bija pieejama tikai ražotāja veikalos un darbnīcās, ko ASV nodēvēja par likumu par tiesībām uz remontu (sk. *Motor Vehicle Owners' Right to Repair Act / Fair repair Act / Right to Repair*). Tāpat aktuāli ir izaicinājumi par mākslīgo intelektu, jau esošajām bezpilota automašīnām u.tml. jautājumiem. Jo ne velti 21. gs. dēvē par informācijas (digitālo/dator) laikmetu, kas seko 18. gs. industriālajai revolūcijai, kas savulaik arī izvirzīja vairākus tā laika izaicinājumus tiesību normu izstrādē, piemēram, standartizāciju, patentu tiesības, darba un vides tiesības, kas šobrīd šķiet pašsaprotamas.